

Kindermishandeling zien en samen aanpakken

Aangescherpte meldcode inpassen
in ondersteuningsroute basisonderwijs

Iedereen die met kinderen werkt, schrikt van verhalen over kindermishandeling. Vaak is een eerste gedachte: ‘zoiets kun je een kind toch niet aandoen?’ Toch gebeurt het nog te vaak, in ieders omgeving. Ook bij leerlingen op uw school. Gemiddeld heeft één leerling per klas met kindermishandeling te maken, zo blijkt uit landelijke cijfers. Leerkrachten vragen zich soms af: ‘ik werk nu 20 jaar in het onderwijs en heb pas één keer een geval van kindermishandeling meegemaakt. Hoe kan dat? Let ik niet goed op?’ Er zijn tal van redenen waarom signalen van kindermishandeling niet altijd gezien of aangepakt worden. Het is een beladen onderwerp, waarvoor kinderen en ouders zich vaak schamen en dus zwijgen. Ook leerkrachten aarzelen vaak om (vermoedens van) huiselijk geweld of kindermishandeling ter sprake te brengen. Soms ziet een leerkracht belangrijke signalen over het hoofd, vanuit het idee dat het wel meevalt met kindermishandeling en dat zoiets in deze omgeving niet gebeurt, of omdat die ouders toch zo aardig zijn. Soms vermoeden leerkrachten wel dat er iets aan de hand is, maar weten zij niet wat zij daarmee aan moeten, bijvoorbeeld wanneer een duidelijke ondersteuningsroute of samenwerking met jeugdhulp ontbreekt. Of ze zijn bang voor negatieve reacties van ouders.

De school is belangrijk

School is voor veel kinderen die thuis te maken hebben met kindermishandeling of huiselijk geweld een plek waar ze zich wél veilig voelen. Een plaats waar zij plezier kunnen hebben en positieve relaties met anderen kunnen aangaan. Scholen kunnen ook een belangrijke rol spelen in de preventie van kindermishandeling en het verzorgen van voorlichting aan kinderen over kindermishandeling. Er zijn diverse programma's beschikbaar, onder andere bij onderwijsadviesbureaus, de GGD en andere organisaties. Door deze programma's leren kinderen dat ze zich niet hoeven te schamen, dat het meer kinderen overkomt, dat ze erover mogen praten met anderen, wat hun rechten zijn, waar ze hulp kunnen vinden, enzovoort. Ook kunnen scholen, in samenwerking met hulpverleningsinstellingen, preventieve programma's aanbieden op het gebied van sociale vaardigheden en weerbaarheid. Sommige kinderen vinden op school iemand die zij zo vertrouwen dat ze hun verhaal vertellen, waarmee een last van hen afvalt en ze er minder alleen voor staan. De school is ook een plaats waar personen aanwezig zijn die iets kunnen doen om de kindermishandeling te signaleren en te stoppen. Leerkrachten zien vaak veel bij kinderen, omdat ze een groot deel van de dag op school doorbrengen en ook vele jaren achter elkaar. Vaak kent de school ook broertjes of zusjes. Ook heeft de school regelmatig contact met ouders. Deze publicatie gaat over wat u als school kunt doen om kindermishandeling te signaleren en te stoppen.

De leerkracht staat er niet alleen voor

Een leerkracht kan zelf in gesprek gaan met de leerling of met de ouders. Als een leerkracht het moeilijk vindt om zelf het gesprek te voeren over zo'n beladen onderwerp, kan hij/zij ook de intern begeleider inschakelen of een partner van de school, zoals de schoolmaatschappelijk werker of de contactpersoon van het wijkteam/CJG. Een leerkracht is geen hulpverlener. Belangrijk advies voor scholen is daarom: doe het niet alleen! Schakel partners uit de jeugdhulp in om samen af te wegen wat de juiste stappen zijn. Samen kunnen school en jeugdhulp afwegen door wie en hoe het gesprek met ouders gevoerd kan worden, of er hulp voor het kind en/of de ouders in gang gezet kan worden, of een melding bij Veilig Thuis nodig is en wie dat het beste kan doen.

Wat is kindermishandeling?

Kindermishandeling is elke vorm van mishandeling die voor een kind bedreigend of gewelddadig is. Ook bijvoorbeeld verwaarlozing en getuige zijn van huiselijk geweld vallen eronder. Kindermishandeling komt vaak voor in huiselijke kring, door bijvoorbeeld de ouders of verzorgers. Maar ook andere volwassenen kunnen een kind mishandelen, bijvoorbeeld pedagogisch medewerkers van peuterspeelzalen, leraren of sporttrainers. Het kan gaan om opzettelijke mishandeling, maar dit is niet altijd het geval. Als ouders of verzorgers de zorg niet meer aankunnen, kan hun gedrag ontsporen, met mishandeling tot gevolg. Er wordt vaak onderscheid gemaakt tussen de volgende vormen van kindermishandeling:

- *Lichamelijke mishandeling*: alle vormen van lichamelijk geweld.
- *Emotionele of geestelijke mishandeling*: een volwassen persoon scheldt het kind regelmatig uit, doet afwijzend en vijandig tegen het kind of maakt het kind opzettelijk bang.
- *Lichamelijke verwaarlozing*: het kind krijgt niet de zorg en verzorging die het nodig heeft.
- *Emotionele of geestelijke verwaarlozing*: doorlopend tekort aan positieve aandacht voor het kind. Negeren van de behoefte van het kind aan liefde, warmte, geborgenheid. Hieronder valt ook de situatie waarbij een kind getuige is van geweld tussen ouders of verzorgers.
- *Seksueel misbruik*: seksuele aanrakingen die een volwassene een kind opdringt.

Sommige kinderen vinden op school iemand die zij zo vertrouwen dat ze hun verhaal vertellen, waarmee een last van hen afvalt en ze er minder alleen voor staan.

Voor het implementeren van de aangescherpte meldcode in scholen zijn geen nieuwe structuren of procedures nodig. De gangbare ondersteuningsroutes bieden hiervoor voldoende mogelijkheden.

De meldcode Huiselijk geweld en kindermishandeling in de ondersteuningsroute

Om professionals die werken met kinderen en jongeren (dus ook in het onderwijs) houvast te geven bij vermoedens van kindermishandeling en huiselijk geweld zijn beroepskrachten verplicht om de meldcode Huiselijk geweld en kindermishandeling te gebruiken. Bedoeling daarvan is om kindermishandeling tijdig te signaleren en interventies in gang te zetten, opdat het geweld stopt.

Aanscherping van de meldcode

Vanaf 1 januari 2019 wordt de meldcode verbeterd en aangescherpt. Om het geweld zo snel mogelijk te stoppen en de kans op herhaling zo klein mogelijk te maken, moeten professionals om het kind heen Veilig Thuis inregelen als zij constateren dat er in hun ogen sprake is van ernstige mishandeling, ook als er hulp in het gezin is ingezet. Het doel van de aanscherping is dat slachtoffers eerder en beter in beeld komen én blijven bij Veilig Thuis. In de huidige meldcode melden professionals alleen als zij zelf inschatten dat het noodzakelijk is. Hierdoor worden signalen soms gemist en is er weinig uitwisseling van informatie van professionals die met dezelfde gezinnen werken. Professionals hebben vaak zelf niet de mogelijkheid vast te stellen of het geweld daadwerkelijk gestopt is of weer is opgelaaid: zij zijn kort betrokken bij een gezin of ze zien slechts een deel van de problematische gezinssituatie, omdat ze slechts een gezinslid kennen of omdat ze te weinig achtergrondinformatie hebben. Veilig Thuis brengt signalen over een langere periode en uit verschillende bronnen bijeen. Op deze manier kan Veilig Thuis beter monitoren of de veiligheid in het gezin op lange termijn verbetert.

Afwegingskader voor het onderwijs

Aansluitend bij de aangescherpte meldcode bepalen professionals in het onderwijs via een afwegingskader, dat voor het hele onderwijsveld is vastgesteld, wanneer er sprake is van ernstige mishandeling.

In stap 4 (Wegen van het geweld) en stap 5 (Beslissen) zijn vijf afwegingsvragen toegevoegd. Die vijf vragen hebben betrekking op:

1. Het vermoeden wegen om te beslissen of actie nodig is;
2. Inschatten of sprake is van acute of structurele onveiligheid;
3. Kan de school, samen met ketenpartners, hulp organiseren om de dreiging af te wenden?
4. Aanvaarden de betrokkenen die hulp en zetten zij zich actief in?
5. Leidt de hulp tot de afgesproken resultaten met betrekking tot veiligheid en welzijn?

Aangescherpte meldcode inpassen in ondersteuningsroute

Voor het implementeren van de aangescherpte meldcode in scholen zijn geen nieuwe structuren of procedures nodig. De gangbare ondersteuningsroutes bieden hiervoor voldoende mogelijkheden. In die routes is altijd overleg met ouders, collega's, experts en externe partners uit de jeugdhulp ingebouwd. De verplichte stappen van de aangescherpte meldcode kunnen naadloos in die ondersteuningsroute ingepast worden. Dit kunt u zien in het schema.

Toelichting bij de stappen van de meldcode

Stap 1: Signaleren

Een belangrijk onderdeel van de beroepshouding van leerkrachten en intern begeleiders is het signaleren van belemmeringen in de ontwikkeling van een kind en dit met ouders bespreken. Dit kunnen signalen bij het kind zijn, maar ook bij de ouders. Vaak begint dat met een 'niet plus' gevoel. Dan is niet meteen duidelijk wat de achterliggende oorzaak is van de signalen. Veel signalen kunnen wijzen op kindermishandeling, maar ook te maken hebben met iets anders. Om

> TIP

Download het afwegingskader voor het onderwijs op: www.vo-raad.nl/system/downloads/attachments/000/000/633/original/Afwegingskader_Onderwijs_en_leerplicht.pdf?1530543279

Stappen in de ondersteuningsroute

Stap 1: Observeren, signaleren en begeleiden

Leerkracht begeleidt en observeert de leerling en signaleert belemmeringen in de ontwikkeling.

Bespreken met ouders

Stap 2: Collegiale consultatie

Leerkracht overlegt met collega's, leidinggevende en/of intern begeleider; nagaan of collega's dezelfde signalen en gedragingen waarnemen. Eventueel in- en/of externe deskundigen raadplegen (eventueel ook Veilig Thuis).

Bespreken met ouders

Stap 3: Multidisciplinair overleg

Professionals van school en jeugdhulp wegen de aard en ernst van signalen en schatten de risico's en ondersteuningsbehoeften in. Op grond van deze taxatie wordt een aanpak vastgesteld. Zo nodig worden aanvragen voor (integrale) arrangementen op school en thuis voorbereid.

Bespreken met ouders

Stap 4: Uitvoering acties

Uitvoeren van afgesproken acties op het gebied van nader onderzoek of ondersteuning en hulp voor leerling, ouders en leerkracht.

Bespreken met ouders

Stap 5: Nazorg en evaluatie

Volgen van ontwikkeling kind en gezin, evalueren van gekozen aanpak en interventies, zo nodig bijstellen, en signaleren van eventuele knelpunten ten behoeve van beleidsadviezen voor scholen, zorgpartners, schoolbesturen en gemeenten.

Stappen in de meldcode

Stap 1: In kaart brengen van signalen

Stap 2: Collegiale consultatie en zo nodig raadplegen Veilig Thuis

Stap 3: Gesprek met de 'cliënt'

Stap 4: (Multidisciplinair) wegen van signalen

Stap 5: Beslissen: hulp bieden en/of melden bij Veilig Thuis

Stap 6: Volgen en afsluiten

> SEKSUELE INTIMIDATIE IN DE SCHOOL

Naast de meldcode Huiselijk geweld en kindermishandeling kent het onderwijs ook de meld- en aangifteplicht bij seksueel geweld en seksuele intimidatie binnen het onderwijs. Daarover gaat deze meldcode niet. Scholen hebben daarvoor een Klachtenregeling en daarbij passende voorzieningen en maatregelen.

de signalen beter te kunnen beoordelen is het belangrijk om ze te delen, zowel intern als eventueel extern. De leerkracht staat er niet alleen voor. Als een onderwijsprofessional zich zorgen maakt op basis van oudersignalen, terwijl er geen kindsignalen zijn, geldt de Kindcheck. Meer informatie over de Kindcheck: www.augeo.nl/thema/kindcheck/materialen-kindcheck.

Stap 2: Collegiale consultatie

De leerkracht bespreekt de waargenomen signalen met een collega, de intern begeleider of de aandachtsfunctionaris huiselijk geweld en kindermishandeling. Die collega kan de leerkracht zijn waarbij de leerling het jaar daarvoor in de klas heeft gezeten, of de leerkracht van een broertje of zusje. De IB'er kan de leerkracht adviseren, zelf observeren in de klas en zo nodig de jeugdverpleegkundige, jeugdarts, schoolmaatschappelijk werker of de contactpersoon van het wijkteam/CJG consulteren. In veel scholen is al een aandachtsfunctionaris huiselijk geweld en kindermishandeling aangesteld. De vernieuwde meldcode adviseert met klem om zo'n functionaris aan te stellen. De IB'er of aandachtsfunctionaris kan bij vermoedens van huiselijk geweld of kindermishandeling ook (anoniem) advies vragen bij Veilig Thuis.

Stap 3: Gesprek met de cliënt

In de landelijke basis-meldcode is pas bij stap 3 sprake van het 'gesprek met de cliënt'. In het basisonderwijs is die 'cliënt', naast het kind, ook altijd de ouder(s). Scholen hebben de opdracht om met ouders te spreken over de ontwikkeling van hun kind. Als de school vermoedens heeft van belemmeringen in die ontwikkeling, ook als die in de thuissituatie liggen, wordt dat met ouders besproken. Dat gebeurt over het algemeen al eerder dan pas in stap 3. Scholen blijven gedurende het gehele traject ook in gesprek met het kind en de ouders. Om die reden komt 'in gesprek met ouders' bij elke stap in de ondersteuningsroute terug.

Stap 4: Weging en risicotaxatie

Als er nog geen oplossing is kunnen de signalen, het bij collega's ingewonnen advies en de informatie uit het gesprek met de ouders besproken worden in het ondersteuningsteam/multidisciplinair overleg, waaraan ook jeugdhulppartners deelnemen. Ouders kunnen daarbij, indien mogelijk, ook aanwezig zijn. De aard en de ernst van de signalen en de risico's voor het kind worden daar gezamenlijk afgewogen, met behulp van de vijf eerder genoemde afwegingsvragen. De expertise van de partners wordt gebundeld en optimaal benut. Vervolgens wordt een afgestemde aanpak vastgesteld, gericht op de veiligheid van het kind en de ondersteuning van de ouders en de leerkracht.

Stap 5: Beslissen: melden bij Veilig Thuis en/of (ook) hulp organiseren

Het ondersteuningsteam/multidisciplinair overleg neemt twee beslissingen:

1. Melden bij Veilig Thuis? En:
2. Is hulpverlening (ook) mogelijk?

Het multidisciplinair team/overleg besluit óf het nodig is en zo ja wie er een melding doet bij Veilig Thuis. Het nieuwe afwegingskader, met de vijf afwegingsvragen, wordt daarbij vanaf 1 januari 2019 benut. Melden is niet verplicht en kan ook anoniem. Daarnaast organiseert het multidisciplinair overleg (zo mogelijk) de noodzakelijke hulp aan kind en ouders en geeft het handelingsadviezen aan de leerkracht. Met Veilig Thuis wordt besproken wat de school en de jeugdhulp na de melding, binnen de grenzen van de gebruikelijke werkzaamheden, zelf nog kunnen doen om de leerling en andere gezinsleden tegen het risico op kindermishandeling te beschermen. In het ondersteuningsteam/multidisciplinair overleg wordt ook afgesproken wie de ouders informeert over de uitkomsten van de bespreking en de eventuele melding bij Veilig Thuis. Het bevoegd gezag (bestuur en directie) moet altijd op de hoogte zijn als een melding wordt gedaan in het kader van de meldcode.

Stap 6: Volgen

Deze stap staat niet in de landelijke basis-meldcode, maar voor een school is het niet 'klaar' na een melding of het inzetten van hulp. De school heeft immers nog dagelijks te maken met het kind en vaak ook met de ouders. De school is bij uitstek de instelling die het kind goed kan volgen en kan zien of de ingezette hulp effect heeft. De school kan hierover contact houden met de contactpersoon van het wijkteam/CJG of de aanpak en voortgang evalueren in het ondersteuningsteam/multidisciplinair overleg.

Aandachtspunten en dilemma's

Hoewel de stappen van de meldcode Huiselijk geweld en kindermishandeling eenvoudig in te passen zijn in de bestaande ondersteuningsroute van de school, zijn er zeker punten die op veel scholen nadere aandacht verdienen om de meldcode succesvol te implementeren en toe te passen. Dat gaat vooral om:

1. Feiten en cijfers over kindermishandeling; Wat is kindermishandeling? Hoe vaak komt het voor? Wat zijn de gevolgen voor slachtoffers? Waarom is de school hierbij zo belangrijk? Hoe kan kindermishandeling stoppen?
2. Preventie kindermishandeling; Wat kan de school betekenen voor het tegengaan van kindermishandeling? Wat kan de school doen aan algemene preventie? Wat kan de school doen voor kinderen die te maken hebben met mishandeling? Wat kan de school doen om de onveiligheid zo snel mogelijk te stoppen? Wat kun je bieden aan scholing, training en ondersteuning van het onderwijspersoneel?
3. Signalering; Signaleren van kindermishandeling; een taak van de leerkracht? Weerstand of excuses om niet te handelen. Een niet-pluis-gevoel, en dan? Signalen objectief beschrijven. Omgaan met signalenlijsten.
4. Communiceren met de leerling en ouders; In gesprek gaan over zo'n beladen onderwerp als kindermishandeling, hoe doe je dat en wie kan daarbij helpen? Praten met de leerling, praten met de ouder(s) en communiceren met ketenpartners over kindermishandeling
5. Samen afwegen: melden en/of hulp organiseren? Signaleren en samen handelen. Samenwerken in de driehoek school - wijkteam - Veilig Thuis. Beslissen over het melden bij Veilig Thuis. Het afwegingskader onderwijs bij de meldcode. Beslissen over het organiseren van hulp.

Meer informatie

- Het basismodel van de meldcode is te vinden op: www.meldcode.nl
- Het afwegingskader voor het onderwijs bij de meldcode is te vinden op: www.huiselijkgeweld.nl/interventies/hulpverlening/afwegingskader-meldcode-onderwijs-en-leerplicht
- Video en informatie over het nieuwe afwegingskader is te vinden op: www.augeo.nl/meldcode/afwegingskader
- Meer informatie over de aanpak van kindermishandeling: www.nji.nl/nl/Kennis/Dossier/Kindermishandeling

Tips voor scholing

- Online cursussen over signaleren en de meldcode voor het primair onderwijs: www.augeo.nl/nl-nl/lidmaatschappen/onderwijs/primair-onderwijs/inhoud-lidmaatschap
- Trainingsprogramma voor basisscholen: www.veiligheid.nl/kinderen-professionals/scholen/syism
- Trainingen en workshops communiceren met kinderen en ouders: academiepratenmetkinderen.nl/aanbod

> TIP

Het Nederlands Jeugdinstituut publiceert over deze vijf onderwerpen in de Week Tegen Kindermishandeling (start 20 november 2018) informatie-materiaal op: www.nji.nl/kindermishandeling.

De school is bij uitstek de instelling die het kind goed kan volgen en kan zien of de ingezette hulp effect heeft.

Voor veel kinderen die thuis te maken hebben met kindermishandeling of huiselijk geweld is de school een plek waar ze zich wél veilig voelen. Waar zij plezier kunnen hebben en positieve relaties met anderen kunnen aangaan. Sommige kinderen vinden op school iemand die zij zo vertrouwen dat ze hun verhaal vertellen, waarmee een last van hen afvalt en ze er minder alleen voor staan. De school is ook een plaats waar personen aanwezig zijn die iets kunnen doen om de kindermishandeling te signaleren en te stoppen. Deze publicatie gaat over wat u daartoe als basisschool kunt doen.

Vanaf 1 januari 2019 wordt de meldcode Huiselijk geweld en kindermishandeling verbeterd en aangescherpt.

Aansluitend bij de aangescherpte meldcode bepalen professionals in het onderwijs via een afwegingskader, dat voor het hele onderwijsveld is vastgesteld, wanneer er sprake is van ernstige mishandeling. Voor het implementeren van de aangescherpte meldcode in scholen zijn geen nieuwe structuren of procedures nodig. De gangbare ondersteuningsroutes bieden hiervoor voldoende mogelijkheden. In die routes is altijd overleg met ouders, collega's, experts en externe partners uit de jeugdhulp ingebouwd. De verplichte stappen van de aangescherpte meldcode kunnen naadloos in die ondersteuningsroute ingepast worden. In deze brochure nemen wij dit met u door.

